

A HONVÉDELMI MINISZTERIUM LÉGOLTALMI CSOPORTFŐNÖKSÉGÉNEK (HM VI. CSOPORT) KITELEPÍTÉSE A „GYEPÜRE” 1944 NOVEMBERÉBEN

1943 során a Pesti Hírlap című napilapban, melynek külpolitikai és katonai rovatvezetője voltam, terjedelmes cikksorozatomban jelent meg a polgári légoltalom kérdéseiről. Ennek nyomán dr. Teasdale Ottó, Budapest tűzoltóparancsnoka, a Légoltalmi Liga országos főtitkára felkért a polgári légoltalom folyóiratának, a Riadó-nak szerkesztésére a harctéri szolgálatra önként jelentkezett Dr. Nagyrévy György szerkesztő helyettesítésére. A feladatot vállaltam.

Tartalékos főhadnagyként a Vezérkarfőnökség 6. osztályán teljesítettem szolgálatot, amikor 1944 nyarán megkezdődtek a Magyarország elleni angolszász stratégiai légitámadások. A rendkívül súlyossá vált helyzetben a honvédelmi miniszter a vezérkar főnökétől sajtóelőadónak átkért a HM VI. (Légoltalmi) Csoportfőnökséghez, mely a Koronaórség I. Váralja u. 14. sz. laktanyájának felső szintjén működött egyik osztályával, a HM 35-tel, melynek parancsnoka v. Selmessy Attila vezérkari ezredes volt. A Csoport másik osztályát (HM 36.) Borsányi Julián hadmérnök törzskari alezredes vezette és a XI. Karolina út 19—23. alatti épületekben működött. Mindkét osztály parancsnoka vitéz Szurmay Lajos vezérőrnagy volt. A rendkívül súlyos, sőt egyre súlyosabbá váló helyzetben érte a Csoportfőnökséget 1944. október 15-e.

A nyilas uralom Honvédelmi Minisztériuma gyors átszervező tevékenysége során megszüntette a HM 35. osztályt s a HM 36. osztály kebelében a Karolina úton folytatta további tevékenységét, Borsányi alezredes parancsnoksága alatt. A HM-ben az átszervezést Justy Emil altábornagy végezte. Megszűnt az Országos Légvédelmi Parancsnokság, Szurmay vezérőrnagyot áthelyezték a Légoltalmi Csoportfőnökséghez.

Még javában folyt az átszervezés végrehajtása, amikor a HM a szovjet csapatok gyors előretörése következtében elrendelte az osztály alakított Légoltalmi Csoportfőnökség kitelepítését az ország nyugati részébe, a „gyepübe”, ahogyan akkor neveztek, éspedig a Szombathelytől délkeletre lévő Szentkirály községbe.

A kitelepítéssel kapcsolatos tiszti értekezletre 1944. november 6-án került sor Borsányi Julián elnökletével. Az értekezletről annak idején részletes jegyzeteket vezettem, melyeknek kéziratát irataim rendezése során megtaláltam. Ennek nyomán számolok be az akkor történetekről.

A kitelepítési értekezlet lefolyása

Borsányi alezredes bevezetőjében hangsúlyozta, hogy közléseit két csoportra bontva ismerteti, külön szól az átszervezésről és a kitelepítésről.

„Borsányi: A HM racionalizálása folytán a Minisztérium területén jelentős létszámcsökkentés következik be, mely a Légoltalmi Csoportfőnökséget is érinti, s melynek létszáma Justy Emil altábornagy közlése szerint mindenképpen a felére, de ha lehet, a harmadára fog csökkenni. A feladatok alapos elemzése szabja meg a létszámcsökkentés mértékét. A HM 35. és 36. osztály egybevonása után három osztály marad meg: egy elvi, egy műszaki és egy katonai, mely (utóbbi) a légvédelmi tüzérség elvi kérdéseivel is foglalkozni fog, továbbá az összes légvédelmi és légoltalmi figyelőszolgálatokkal s a kapcsolatos híradási kérdésekkel. Az egyes osztályok vezetőinek kinevezése nehéz feladat, ezek vezérkari tiszti állások lennének, de ilyen végzettségű, képesítésű tisztek nem állnak rendelkezésre. Megszűnik az Országos Légvédelmi Parancsnokság, feladatát a Légvédelmi Erők Parancsnoksága veszi át. Az egész átszervezés német mintára történik.”

Munkaprogramot dolgozott ki — folytatta Borsányi —, mely három feladatkört ölel fel:

„1. a lehetőségekhez képest folytatni kell az eddigi kormányhatósági vonalat mind az elvi, mind a gyakorlati ügyekben;

2. a hadműveleti helyzet gyors változása következtében beszűkült a légtér, ezért fontos feladat a gyors intézkedések megszervezése, de fontos feladatként jelentkezik (még) az egyes városok kiürítése légoltalmi szempontból; ez a fellépő rendetlenségek miatt nehéz feladatnak ígérkezik;

3. a legsúlyosabb probléma a Honvédelmi Minisztérium áttelepítésével függ össze, a mostaninál sokkal nehezebb lesz a felső vezetésben a kapcsolat fenntartása, számolni kell azzal is, hogy ez esetenként megszakad. Előre kell azonban készülni azokra a feladatokra is, amely az osztályá zsgorodott csoportfőnökségre várnak, ha megfordul a hadihelyzet és az ország felszabadul. Ez a legfontosabb feladat. Minden előlételettől meg kell most szabadulnunk, mert jól kell tudnunk érvényesíteni a légoltalom elvi érdekeit, beleértve az élet- és a vagyonvédelem szempontjait is. Fejlesztetni kell a hatósági légoltalmat. Mint parancsnoknak azért nehéz a helyzete, mert a kiadott intézkedések sok ellentmondást tartalmaznak, fel kell tehát készülni az öletszerűen jelentkező feladatok gyors végrehajtására. Sajnos, a HM legfőbb vezetősége a légoltalmat bizonyos előlételettel kezeli, ezért érdekünk, hogy az új vezetés bizalmát megnyerjük, éppen ezért minden látszatunkát kerülni kell."

A kitelepítés gyakorlati kérdései

Borsányi alezredes a tulajdonképpeni második kérdéscsoportra áttérve a következőket mondotta:

„— Az elhelyezési kormánybiztos és a HM vezetése arra törekedett, hogy összhangba hozza a polgári és a katonai kitelepítés igényeit. A HM a maga egészében kitelepül, összes osztályaival, beosztottjaival és a családtagokkal. A mi esetünkben mintegy 200 főről van szó.

— Kitelepítésre kötelezettek a honvédség tiszti és legénységi állományú egyénei, a HM polgári tisztviselői, az altiszteket kivéve; az egyéb polgári alkalmazottak közül mindazok, akikre a vezetés megítélése szerint szükség van. Egyéb vonatkozásban az önkéntes jelentkezés figyelembe vehető. Tudomásul kell venni, hogy a kitelepítetteknek minden igényről (fürdő, WC stb.) eleve le kell mondaniok.

— Arra törekszem — folytatta Borsányi —, hogy a HM-egységek között utolsónak hagyjuk el Budapestet. Csak egy kis törzs marad hátra, mely a végsőkig Budapesten marad. Megvan a katonai és a fizikai lehetőség az ittmaradásukra. Ez a kis törzs készíti elő a visszatelepülést, illetve a visszaszivárgást. Ha Budapest nem kerül az ellenség kezére, sor kerül a visszaszivárgásra.

— Ami a családtagokat illeti, kitelepítésük csak önkéntes lehet. Szóba jöhetnek a felmenők, lemenők, oldalágiak, ha egy háztartásban élnek, továbbá egy cseléd, ha a kitelepülő családban egy 14 éven aluli gyermek van.

— A HM szervezeti egységei a fővezérrel együtt, azzal párhuzamosan települnek ki. Minden egyes osztály teljes hivatalos anyagával, beosztottak és családtagok egyszerre települnek ki 100 tengelyes típusszerelvényekkel. A MÁV igyekszik II. osztályú vasúti kocsikat bocsátani a HM egységek rendelkezésére, sajnos, ma, november 6-án az elindult szerelvények csak marhakocsikból álltak...

— Ami a berakodást illeti: a családfő 150 kg-os csomagot vihet magával, a családtagok azonban csak 50 kg-osat. A kitelepítésre kijelölt község a Vas megyei Szentkirályi kisközség, de a már ott lévő német parancsnokságok ottmaradnak. Szóba jöhet Vép község is, vagy annak vidéke, de tudomásul kell vennünk, hogy minden község tele van németekkel, akiknek eszük ágában sincs nekünk átadni a kúriákat, vagy kastélyokat. Fűtőanyagot megkértem, telepítse ki a német alakulatokat, de nem sok ígéretet kaptam tőle.

— Kérdés, mit vigyen magával a kitelepülő? Sorrend: ruházat, fekvőhely, élelem, a legszükségesebb főzőedények. A kitelepítés időpontja talán november 9-e lesz. Tiszázatlan, milyen lesz az ellátásunk. Tűzifát kényszervágásból lehet biztosítani."

Milyen hivatalos anyagot kell kivinni?

„— Magunkkal visszük — folytatta Borsányi alezredes — a folyamatban lévő, le nem zárt ügyek iratait, az intézkedések zavartalan megtétele érdekében. Az 1943 előtti iratokat ki kell selejtezni. Minél kevesebb iratanyaggal induljunk el. Amit nem viszünk magunkkal, vagy meg kell semmisíteni, vagy el kell rejteni. Főleg annak az anyagnak a megsemmisítése fontos, ami számunkra hátrányt jelent, ha az ellenség kezére kerül. El kell rejteni, ami nem ilyen természetű, de később szükségünk lehet rá további munkánkhoz. Az itt maradó anyagot megfelelő helyiségbe be kell falazni.

— Vannak irataink, amiket el lehet égetni, ilyenek az óvőhelyfellebbezések iratai, kb. 15 000 eset. A magunkkal viendő iratokat a HM 35. osztályának vulkánfíber koferaiba kell csomagolni.

— Az iratokon kívül magunkkal kell vinni az írógépeket, számológépeket, fénymásolókat, fotóberendezéseket a helyi asztalosműhelyben készítenő ládákban, valamint a távbeszélőkészülékek és a rádióvevők egy részét is; az ittmaradottakat el kell rejteni.

— Kitelepítési helyükön hírközpontot kell kialakítanunk, a komáromi pályaudvaron 3 vagon kábel van, légítámadásból maradt vissza, onnan szerezhetünk kábelt. A könyvtár itt marad, a térképeket magunkkal vesszük.

— Néhány gyakorlati kérdés: mindenki hozzon magával spirituszt, petróleumot, olajat, zseblámpaelemeket, petróleum-, vagy olajlámpát, villanykörtét foglalattal, gyertyákat, író- és rajzfelszerelést, néhány szerszámot, elsötétítő papírt, rajzszeget. Egy páncélszekrényt magunkkal viszünk, a többi nyitva itt hagyjuk, csak a kulcsokat vigyük el. A légő mintatermek Budapesten maradnak, de 35 ágyat a vasúti kocsikba berakatunk. Még arra akarok utalni, hogy ha Buda elesik s az oroszok előretörnek, kedvező, hogy az osztrák határ közelében leszünk, de arra nem számíthatunk, hogy Ausztria területére mind átmehetünk, oda csak a törzs fogadják be, a családokat nem. Ezt a németek világosan megmondták, a legmerevebben ellenzik a magyar lakosság beeresztését. Vita folyik még arról is, hogy a hazai németajkú lakosságot beengedjék-e?

— A szállítási eszközöket illetően a HM a törzs számára elvileg két tehergépkocsit ígért az iratanyag szállítására, egyébként csak a vonat a biztos.”

Borsányi tájékoztatója után a jelenlevők kérdéseket tettek fel, elhangzott olyan is, mi lesz a családdal, ha Budapesten marad, hogyan lehet a gyepüből a felvett illetményt a családhoz eljuttatni. Minden válasz bizonytalan volt. A tisztikarban élő szorongás szinte érezhető volt.

November 6-i kelettel sokszorosított „Utastás”-t kapott mindenki, amelyben Borsányi az értekezleten elmondottak lényegét foglalta össze. November 9-én újabb értekezletre gyűltünk össze. Borsányi jelezte, az elutazás bármely pillanatban bekövetkezhetik. A beígért két tehergépkocsin kívül a HM még három személygépkocsit is rendelkezésünkre bocsátott, s egy tűzoltó kocsit.

A harmadik személygépkocsiban volt kijelölve a hely számomra.

Az én helyem üresen maradt, az ostromot Budán vészeltem át.